

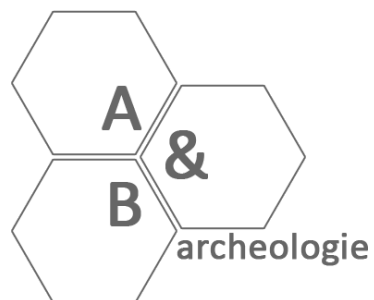
2020-215

Nota Brakel Steneplein 10

Programma van maatregelen

Bert ACKE, Maarten BRACKE, Paulien FONTEYN en Gwendy WYNS

26-3-2021

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden te Brakel Steneplein 10 (provincie Oost-Vlaanderen), waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 3000m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog. De archeologienota bestond enkel uit een bureauonderzoek, in het programma van maatregelen was opgenomen dat een proefsleuvenonderzoek diende uitgevoerd te worden in uitgesteld traject. In deze nota, opgemaakt onder supervisie van een erkend archeoloog, worden de resultaten van dit verder vooronderzoek beschreven.

Voorafgaand het proefsleuvenonderzoek werden drie plaats bezoeken uitgevoerd voor het begeleiden van de bovengrondse sloop, het uitbreken van de vloeren en de recente kelder in het oostelijke deel van de hoeve. Hierbij werden fotografische registraties gedaan en werd er op toegezien dat geen ouder archeologisch erfgoed verstoord zou worden.

Na de sloop werd het proefsleuvenonderzoek uitgevoerd op vrijdag 19 maart 2021. Het sleuvenplan zoals opgenomen in de bureaustudie voorzag in de aanleg van 3 parallelle noordoost-zuidwest georiënteerde proefsleuven. Echter op basis van de voorwaarden bij de aktenaam werden vier proefsleuven aangelegd haaks op het Steneplein om zodoende de historische bebouwing te doorkruisen (sleuven 2 en 3). Voor de uitgraving werd gebruik gemaakt van een graafmachine met een niet-getande graafbak met breedte van 1,80m. De sleuven werden verbreed of er werden bijkomend enkele kijkvensters aangelegd om inzicht te krijgen in bepaalde sporencusters en om de aan- of afwezigheid van sporen te controleren. De grond werd gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Na de voltooiing van de registratie van de sleuven werden deze gedicht.

De onderzoekszone heeft een oppervlakte van 3134m² groot. Hiervan werd ca. 389m² (12,4%) onderzocht door middel van proefsleuven en kijkvensters. De vooropgestelde dekkingsgraad van 12,5% zoals opgenomen in de Code van Goede Praktijk (te verdelen over 10% sleuven en 2,5% dwarssleuven/volgsleuven/kijkvensters) werd hiermee net niet behaald. Er kon echter een goede inschatting gemaakt worden van het archeologisch potentieel dat in dit geval positief bleek te zijn voor de westelijke helft van het plangebied. In het oostelijke deel werden geen relevante sporen aangetroffen.

Het proefsleuvenonderzoek heeft aangetoond dat sporen aanwezig zijn vanaf de volle/late middeleeuwen (12de/14de eeuw) tot in de 20ste eeuw. Het sporenbestand is divers en bestaat uit grachten/greppels, bewoningssporen (muurresten, uitbraaksporen, ...) en kuilen. Er is een duidelijke tweedeling op te merken waarbij enerzijds enkele oudere kuilen aangetroffen werden in het noordwesten van het terrein, waaronder twee met vol/laatmiddeleeuws vondstmateriaal. Eerder centraal aan de straatzijde situeert zich een sporencuster te linken aan de historische postmiddeleeuwse fase, meer bepaald funderingen en kuilen van de voormalige langgevelhoeve. In deze zone werd het vlak aangelegd op een tussenniveau, dat zich boven de top van de C-horizont bevond. Mogelijk kunnen dus hieronder nog oudere sporen aanwezig zijn. De sporen van de hoeve

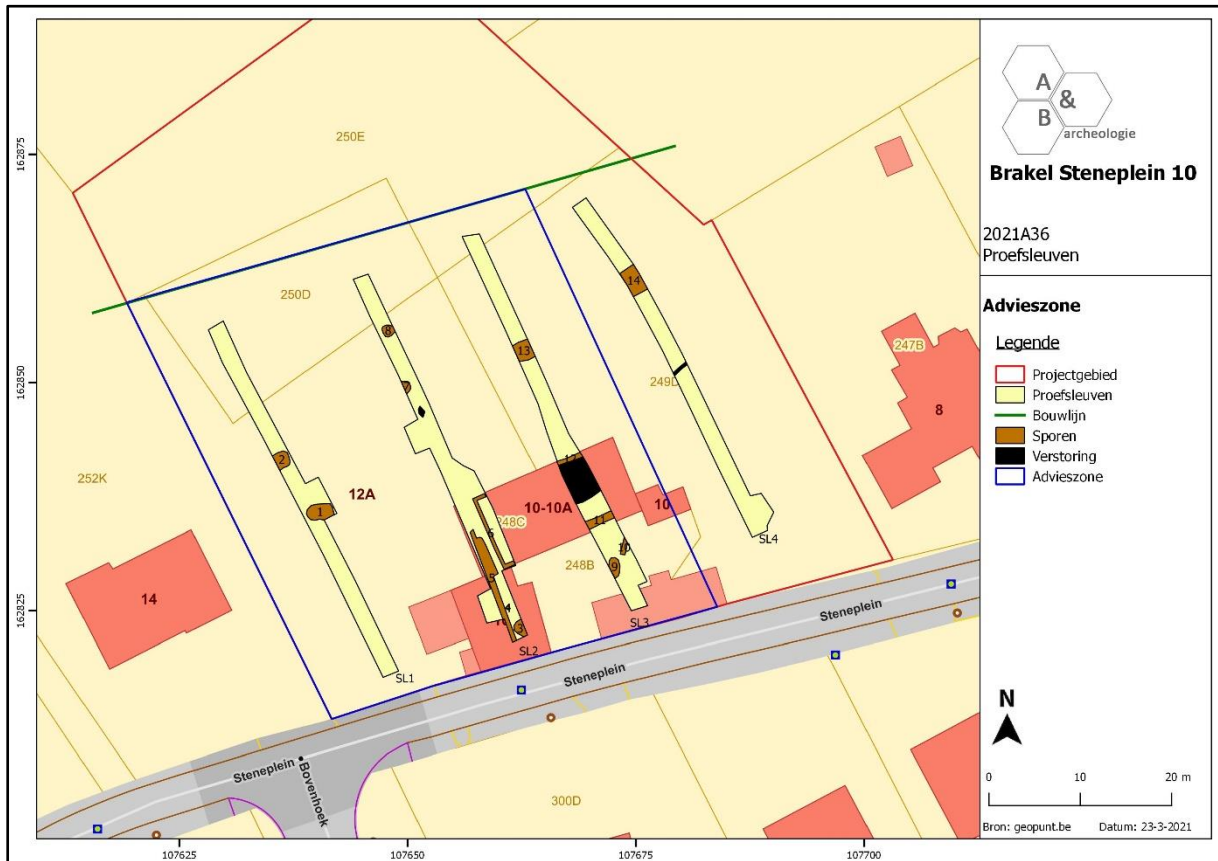
komen bovendien goed overeen met de footprint van het gebouw dat gekarteerd staat op de 18de-eeuwse Ferrariskaart.

Concluderend kan gesteld worden dat sporen werden aangetroffen over een periode van minstens ca. 800jaar. Het onderzoek toont ook aan dat de steenbouwfase mogelijk een voorloper kent in houtbouw. Daarnaast is het niet uitgesloten dat ook oudere sporen aanwezig zijn, gezien enkele kuilen geen dateerbaar materiaal bevatten. Gezien deze resultaten dient een verder archeologisch onderzoek in de vorm van een opgraving uitgevoerd te worden over het westelijke deel van het terrein. De zone omvat de voormalige hoeve en het achterliggend gebied. Het oostelijke deel bevatte, met uitzondering van een grachtsegment, geen relevante sporen en kan uitgesloten worden uit het advies voor verder onderzoek.

Gezien de aard en datering van de sporen, dienen ze ruimer te worden onderzocht door middel van een **vlakdekkende opgraving** in het westelijke deel van het terrein. De advieszone voor deze opgraving heeft een oppervlakte van ca. 2300m². Binnen deze zone kunnen naast bewoningssporen (hout- en steenbouw) ook andere sporen van antropogene oorsprong verwacht worden. Zo moet rekening gehouden worden met de mogelijke aanwezigheid van waterhoudende structuren en sporen met artisaan en funerair karakter. Er dient bovendien gewerkt te worden in minstens twee archeologische niveaus ter hoogte van de steenbouw centraal aan de straatzijde. Dit om de historische bebouwing te documenteren en onderzoeken. De exacte dimensie hiervan zal tijdens de opgraving duidelijk worden aan de hand van de muurresten en uitbraaksporen. Elders kan meteen naar de top van de Bt/C-horizont aangelegd worden op één archeologisch niveau.

2. Afbakening van de opgravingszone

Het advies voor verder onderzoek heeft betrekking op het westelijke deel van het plangebied. Hier werden enkele kuilen uit de volle/late middeleeuwen en sporen van de historische postmiddeleeuwse hoeve aangetroffen. De advieszone heeft een oppervlakte van ca. 2300m². De oostelijke helft was archeologisch leeg, met uitzondering van één grachtsegment.

Figuur 1 Algemeen sporenplan van het proefsleuvenonderzoek met aanduiding van de advieszone voor verder onderzoek (ca. 2300m²).

3. Onderzoeksvragen

Het doel van de archeologische opgraving bestaat in het karteren en onderzoeken van de archeologische sporen. Volgende niet-limitatieve onderzoeksvragen kunnen hierbij vooropgesteld worden:

- Wat is de aard, omvang, datering en conservatie van de aangetroffen archeologische sporen?
- Welke spoorcategorieën zijn aanwezig? En tot welke functie behoren deze (bewoning, artisaanaal, funerair,...)? Welke structuren kunnen onderscheiden worden (gebouwen, grachten, waterputten, kuilen,...)?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere erven? Wat is de onderlinge samenhang/fasering? Hoe zijn de erven ingedeeld en afgebakend?
- Is er sprake van een continue bewoning vanaf de volle/late middeleeuwen? Is een overgang merkbaar tussen de hout- en steenbouw? Hoe zijn beide fasen ten opzichte van elkaar ingepland?
- Wat zijn de dimensies van de langgevelhoeve? Zijn interne indelingen merkbaar? Zijn eventuele geassocieerde sporen/structuren aanwezig (bv. beerput, kelder, afvalkuilen, ...)?
- Hoe zijn de muren opgebouwd? Welke baksteenformaten komen voor?
- Zijn nog oudere sporen aanwezig van voor de volle/late middeleeuwen?
- Zijn er aanwijzingen voor artisanale activiteiten of andere functionele eigenschappen?
- Waaruit bestaat de materiële cultuur en kan dit iets leren over het gebruik van de site en de bewoner(s)? Tot welke groep, type, baksel, ... behoort het aardewerk?
- Lenen vondsten zich tot een conservatie? Wat is hun meerwaarde?
- Kunnen bepaalde sporen verder natuurwetenschappelijk onderzocht worden? Wat is hun meerwaarde? Welke vormen van natuurwetenschappelijk onderzoek zijn van toepassing (¹⁴C-datering, macrobotanisch onderzoek, pollenonderzoek, dendrochronologie, houtsoortbepaling, anthracologie, petrografie, archeozoölogie, ...)?
- Kan de site in een ruimer archeologisch kader geplaatst worden en hoe verhoudt ze zich tot gekende onderzoeken in de ruimere omgeving van het plangebied?
- Zijn de grenzen van de archeologische site behaald binnen het plangebied of loopt de site door buiten het terrein?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en -technieken)

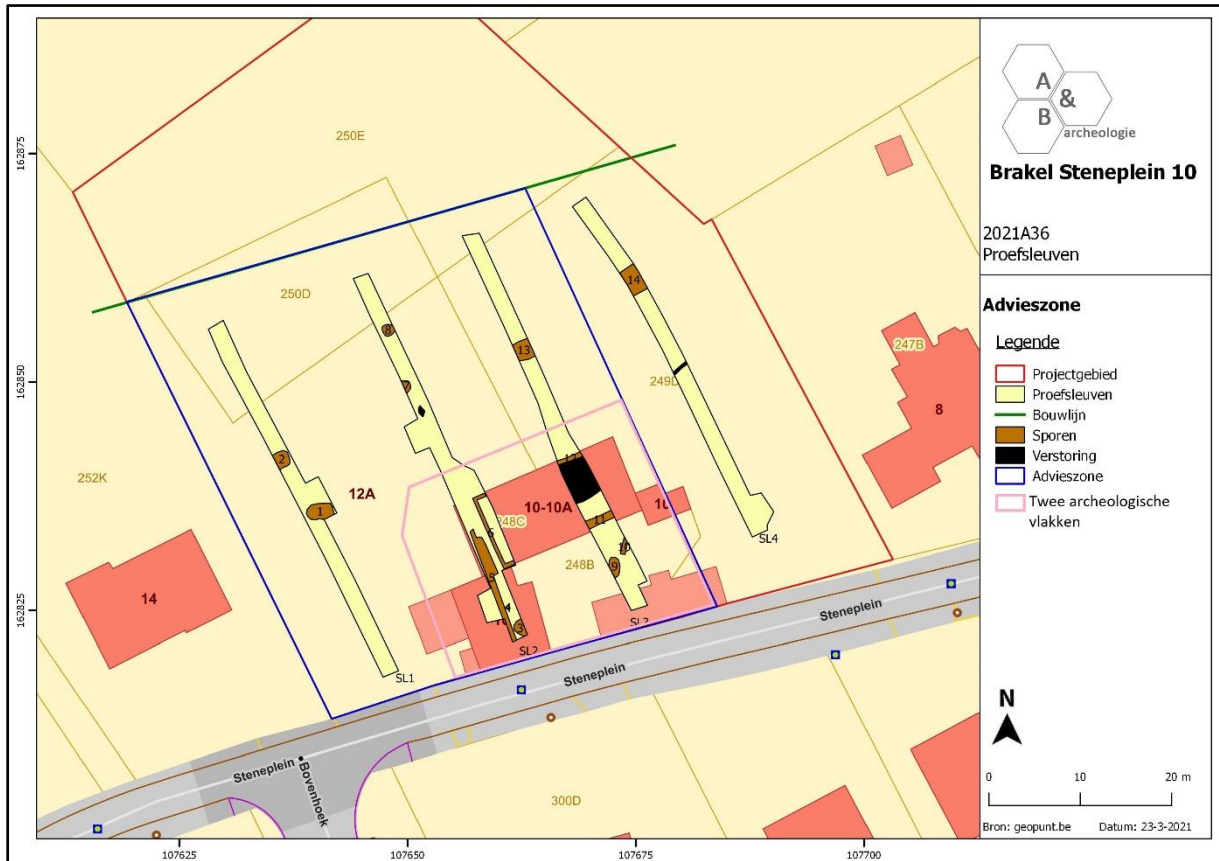
Gezien de aard van de geplande werken is een *in situ* behoud niet mogelijk. Er dient bijgevolg een opgraving uitgevoerd te worden ter hoogte van de noordwestelijke sporencluster.

De advieszone voor opgraving heeft een oppervlakte van ca. 2300m². Het onderzoek kan in het overgrote deel worden uitgevoerd op één archeologisch vlakniveau, namelijk de top van de Bt of C-horizont, op een diepte van ca. 100cm. Ter hoogte van de langgevelhoeve, in de zuidoostelijke hoek van de opgraving dient gewerkt te worden in minstens twee archeologische vlakken om in eerste instantie het muurwerk te kunnen documenteren en onderzoeken. Op het dieper niveau kunnen nog oudere sporen bewaard zijn van een eventuele voorloper in houtbouw. De opgraving wordt opengelegd in één of meerdere werkputten en dient te worden aangelegd met behulp van een graafmachine met platte, niet getande graafbak onder begeleiding van de veldwerkleider. Hierbij wordt de grond afzonderlijk gestockeerd om vermenging te voorkomen. Wel is het belangrijk dat gebouwen of andere structuren in hun totaliteit worden onderzocht binnen eenzelfde werkput. Grachten en greppels dienen zodanig onderzocht te worden dat een goed inzicht verkregen worden in de fasering ervan (coupes op knooppunten, aansluitingen, over-/doorsnijdingen, uiteindes, onderbrekingen,...). (Bij)gebouwen, waterputten, waterkuilen, spiekers en sporen met een artisaan of funerair karakter kunnen verwacht worden.

Bij de advieszone dient rekening gehouden te worden met bufferzones langsheen de randen van de opgravingszone, vooral dan ten opzichte van de straatkant (nutsleidingen) en de westelijke aanpalende woning. Hierdoor kan de advieszone hoger liggen dan de effectieve onderzochte oppervlakte.

Het archeologisch onderzoek dient conform de Code van Goede Praktijk uitgevoerd te worden. Sporen dienen geregistreerd en onderzocht te worden. Indien sporen zich lenen tot natuurwetenschappelijk onderzoek kunnen stalen genomen worden. De staalname en conservatie gebeurt volgens de bepalingen zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. De staalname en verdere selectie van stalen voor verder onderzoek gebeurt met het oog op het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Voorafgaand, tijdens en na het veldwerk overlegt de veldwerkleider met de betrokken natuurwetenschapper(s) en de conservator.

Indien een waterhoudende structuur (diepe gracht, waterput, ...) aangetroffen wordt, dient men te werken met bronbemaling om de structuur in goede en veilige omstandigheden te onderzoeken. Een voorafgaande controleboring kan meer duiding brengen in de diepte van de structuur, alsook de diepte van de grondwatertafel en de nood voor bronbemaling.

Figuur 2 Detail van het algemeen sporenplan ter hoogte van de advieszone (bron: geopunt.be).

5. Criteria niet uitvoeren onderzoekshandelingen

Er zijn geen criteria. Het archeologisch onderzoek dient uitgevoerd te worden.

6. Schatting tijdsduur (indicatief)

Het archeologisch veldonderzoek neemt voor een opgravingsploeg van 4 mensen ca. 6 tot 8 werkdagen tijd in beslag, waarbij het opgravingsvlak in één of meerdere werkputten wordt aangelegd en onderzocht. Na afronding van het onderzoek kan de zone terug aangevuld worden. De verwerking en rapportering neemt ca. 20 tot 25 dagen in beslag. Deze tijd is nodig voor de opmaak van het rapport, opstellen van grondplannen, wassen van vondstmateriaal, opmaak van lijsten, ...

Indien meerdere waterputten of andere waterhoudende structuren aangetroffen worden kan de termijn van het veldwerk verruimen.

7. Kostenraming op basis van de geraamde tijdsduur (excl. BTW, indicatief)

- Veldwerk archeologische opgraving incl. kraanwerk (aanleg en dichten) en opmetingen, en excl. bemaling: 15 500 euro
- Verwerking, assessment, rapportage: 9 000 euro
- Natuurwetenschappelijk onderzoek en conservatie: stelpost van 3 500 euro
- Onderzoek van omvangrijke sporen die dieper gaan dan de grondwatertafel (bijvoorbeeld waterputten): bronbemaling, onderzoek, kraanwerk, staalname, verwerking, ... dient 2500 tot 3000 euro per structuur te worden voorzien

8. Gewenste competenties

- Het team moet bestaan uit minstens 3 personen, waarvan minstens 2 archeologen
- De veldwerkleider heeft minstens 240 werkdagen ervaring met onderzoek op landelijke sites, in het bijzonder op sites uit de volle/late en postmiddeleeuwen.

9. Bewaring archeologisch ensemble

Gedurende het onderzoek worden de vondsten als geheel bewaard in een veilige, droge en klimaatsgeschikte omgeving. Na afronding van het onderzoek wordt het archeologisch ensemble overgedragen aan de eigenaar. Het archeologisch ensemble van het vooronderzoek dient mee opgenomen te worden bij het opgravingsarchief van de opgraving als één geheel.